

H. NAGY PÉTER

Párhuzamos mintázatok

Felhőatlasz

A *Felhőatlasz* című produkció(k)ról rendre azt olvashatjuk, hogy e(zek) szerint tetteink hatással vannak a jövőre, „minden összefügg”. Kezdjük talán azzal, hogy milyen a regény szerkezete. David Mitchell alkotása hat történetből áll: 1. *Adam Ewing csendes-óceáni naplója*; 2. *Levelek a kastélyból*; 3. *Fél életek – Az első Luisa Rey-rejtély*; 4. *Timothy Cavendish rettenetes megpróbáltatásai*; 5. *Szonmi-451 oriszon-tanúsága*; 6. *A Loccsogó-gázlónál, meg ami utána jött*. A hat történet közül öt ketté van vágva, s ily módon a szöveg a következő struktúrát adja: 1–2–3–4–5–6–5–4–3–2–1. A film természetesen összemontírozza (rekombinálja) ezt a sémát, de úgy, hogy a középső elem egyfajta keret lesz. A darabolás (alinearitás) ellenére mind a hat story önállóan is működik, de most ez kevésbé érdekes. Nézzük a párhuzamokat és a különbségeket.

Először is, a hat történet hatféle műfaji kódot hoz játékba: 1. útleírás (1849); 2. művészeletrajz (1936); 3. politikai thriller (1973); 4. pikareszk (2012); 5. antiutópia (2144); 6. posztapokaliptikus sci-fi (2321). Ennek megfelelően a szöveg hatféle nyelvváltozatot mozgósít, és hatféle formahagyományban íródik: 1. napló; 2. levelezés; 3. regény; 4. emlékirat; 5. interjú (kihallgatási jegyzőkönyv); 6. mese. (A nyelvi horizontok az időbeliségre és az individuális nyelvhasználatra utalnak, ám ez most nem annyira fontos.) Ugyanakkor a mű központi témává teszi a médiumhasználatot, hiszen „a valós [...] kizárólag technikai médiumok által tárolható és feldolgozható”,¹ s itt érdekes egy kicsit megállnunk.

Mind a regényben, mind a filmben az egyes történetek „ott vannak” valamelyik másikban, az időben rákövetkezőben. De úgy, hogy közben médiumot váltanak. 1. Ewing hajónaplóját olvassa könyv formában a levelek írója, Robert Frobisher. (Az első történet azért szakad meg mondat közben a regényben, mert a zeneszerző először a könyv első felére akad rá, majd később megtalálja a példány másik felét az ágy lába alatt.) 2. Frobisher Sixsmith-nek címzett leveleit olvassa, és a zeneszerző *Felhőatlasz* című szextettjét hallgatja bachelorteleven Luisa Ray oknyomozó újságíró. 3. A Luisa Rey-rejtélyről írt Hilary V. Hush-regényt olvassa Timothy Cavendish, aki kiadóként a kéziratot valószínűleg meg is jelenti. 4. A Cavendish megpróbáltatásairól készült filmet nézi Szonmi-451, a *Kinyilatkoztatások* szerzője. 5. A klón vallomásait nézi és látja Zakri az oriszon nevű médiumon keresztül, illetve a lányt helyi istenként tisztelik a Völgyalakók (többek

1 Friedrich KITTLER, *Optikai médiumok*, ford. Kelemen Pál, Magyar Műhely Kiadó – Ráció Kiadó, Bp., 2005, 31–32.

2 Uo., 21.

3 A regény egyik legfontosabb mondata („Minden határ konvenció”) akár erre is vonatkozhat a „szabvány” értelmében. David MITCHELL, *Felhőatlasz*, ford. Bajtai Zoltán és mts., Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2012, 516.

4 Kittler, *I. m.*, 37.

5 Leonard MLODINOW, *Részeg bolyongás*, ford. Both Előd, Akkord Kiadó, Bp., 2012, 242.

között a *Kinyilatkoztatásokban* foglaltaknak köszönhetően). Tehát az egyik történetben megalkotnak valamit, amit a másikban befogadnak, fogyasztanak, míg „egy médium tartalma mindig egy másik médium”.² Ugyanakkor a 6. réteg matrjoskababa-szerűen magában foglalja a többit.

Innen nézve a *Felhőatlasz* nem is feltétlenül azt sugallja, hogy „minden összefügg”, bár a film a szereplőgárda újrakeverésével és egyes szövegrészek közelítésével felerősíti ezt a tapasztalatot (az anyajegy funkciójáról nem is beszélve); hanem inkább azt teszi kérdéssé, hogy fennmaradhat-e valamilyen elv vagy „örök igazság” az időben, ha közben egymást váltó technomédiumok közvetítik az üzeneteket.³ A médiumváltások ugyanis olyan átalakításokkal járnak, melynek következtében nyilvánvalóvá válik az idő különbségtermelő játéka; de az is, hogy amennyiben vannak „örök igazságok”, akkor azoknak „mindenféle technikai átvitel nélkül a legkülönbözőbb helyeken és időpontokban újra és újra reprodukálhatóknak kell lenniük”.⁴ Ilyen értelemben a *Felhőatlasz* párhuzamos mintázatként (egy hetedik történetként) fogható fel (amely kb. az elnyomó hatalom, a zsarnokság, a rabszolgatartás stb. intézményesüléséről és ezek megdöntéséről szól), de olyanként, melynek rétegei között nem feltétlenül van okozati kapcsolat (még ha utalnak is egymásra). Ez adja ennek a műnek a szépségét, s egyben – a maga buktatóival, de rendkívül inspiráló kihívásaival – ez a jelenségkomplexum az, amely lépten-nyomon magával ragad és megtéveszt minket.

Mlodinow nemrég remekül összefoglalta ennek a tapasztalatnak (vagy előfeltevésnek) a lényegét, ezért hosszabban idézem egy idevonatkozó megállapítását: „Az emberi agy úgy fejlődött, hogy nagyon hatékonyan képes a különböző mintázatok felismerésére, de a megerősítés torzulása azt mutatja, hogy elsősorban a megerősítő jellegű mintázatokat keressük, ahelyett, hogy megpróbálnánk minimalizálni a hamis következtetések lehetőségét. Ennek ellenére nem kell elkeserednünk, mert van lehetőség előítéleteink legyőzésére. Először egyszerűen csak azt kell felismernünk, hogy a véletlen események is hoznak létre mintázatokat. A következő nagy lépést az jelenti, amikor megtanuljuk megkérdőjelezni saját érzékelésünket és

elméleteinket. Végül meg kell tanulnunk, hogy ugyanolyan intenzitással foglalkozzunk a tévedésünk mellett szóló bizonyítékok gyűjtésével, mint amilyen erőfeszítést teszünk a saját igazunk mellett szóló bizonyítékok keresésére.”⁵

Mlodinow figyelmeztetését komolyan véve, érdemes tehát óvatosan bánnunk a *Felhőatlasz* által is kínált mintázattal, bár igen nagy a csábítás, hiszen a mű kiválóan „leképezi” az értelmezés működését.

